

HOOG SPEL

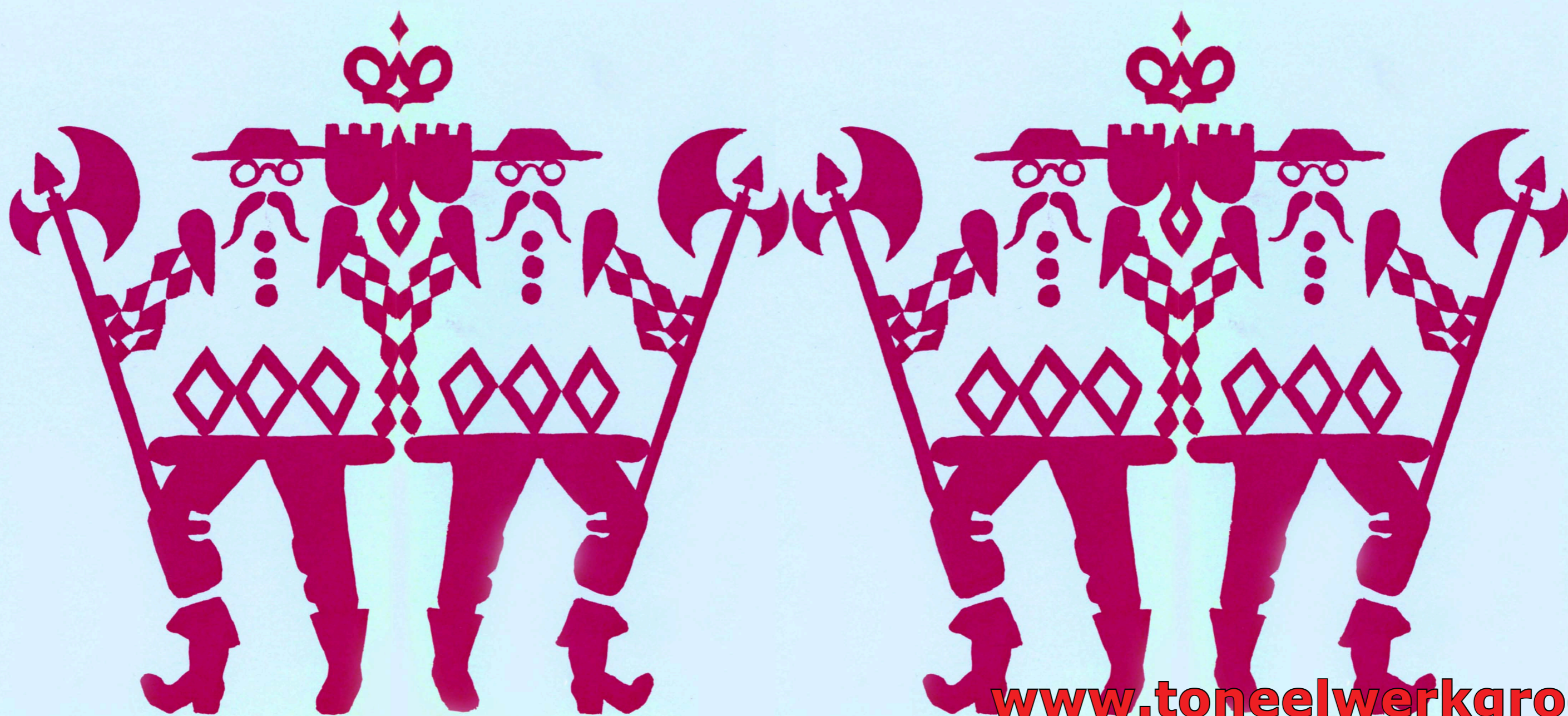
Wij hopen dat in de klas over de voorstelling wordt nagepraat. Iedere docent heeft van ons een boekje gekregen waarin nog meer gegevens staan over deze voorstelling. Ook beschikt hij over een grammofoonplaatje met enkele liedjes en tekstfragmenten.

Het plaatje is ook voor de leerlingen verkrijgbaar tegen de kostprijs van f 0,50 per stuk. De plaatjes kunnen per klas besteld worden of door een van de docenten bij: Toneelwerkgroep Proloog, Tongelresestraat 60, Eindhoven. Tel.: 040-15365.

Op het plaatje staan, naast enkele tekstfragmenten, de volgende liedjes:

Zon en maan en sterrenhemel
Stop de show
Ballade van de oorlog
Ballade van de burgermoraal
Zo'n kus
Wij gaan allemaal naar Londen

GRAMMOFOONPLAATJE

HOOG SPEL
PROLOOG

www.toneelwerkgroepproloog.nl

HOOG SPEL

Op het eerste gezicht is „Hoog spel” alleen maar een plezierig toneelstuk met veel liedjes en muziek en met een sprookjesachtig verhaal.

Een groepje reizende toneelspelers wordt het dorp uitgezet door een woedende veldwachter. Luke, een zwerfende soldaat, sluit zich bij het groepje aan als toneelmeester. De Engelse koning zendt het groepje naar Frankrijk waar ze hun land zullen vertegenwoordigen ter gelegenheid van het huwelijk tussen de Engelse prins en de Franse prinses. Hun voorstelling dreigt daar in het water te vallen door de listen van de jaloerse Franse toneelspelers en door het optreden van de veldwachter die hen nóg steeds achtervolgt. Door het vindingrijke spel van Luke weet het gezelschap toch de uitgelofde prijs te winnen.

Er is in dit stuk meer te beleven dan dit fantastische verhaaltje. John Arden heeft het verhaal gebruikt om dingen te laten gebeuren die minder sprookjesachtig zijn en aansluiten bij de werkelijkheid. Vaak gebeurt er iets op het toneel dat waar is, ook al is het maar spel. Oorlog en machtsmisbruik komen ook in het leven voor. De schrijver laat zien dat toneel dat niets met de werkelijkheid heeft te maken, eigenlijk flauwekul is. Daarom is het komisch de reizende toneelspelers aan het werk te zien. Met wijdsse gebaren en gezwollen sinterklaas-rijmelarij brengen zij toneel dat nergens eerlijk is. De mensen in hun toneelstukjes zijn onecht. Wij zien alleen maar drakerige toestanden en horen holle verzen die geen enkel echt menselijk gevoel uitdrukken.

De sfeer op het toneel verandert als de brigadier woedend een einde maakt aan het „onzedelijk gedrag” van de toneelspelers en vooral als even later de soldaat Luke opkomt. Dan staan er echte mensen op het toneel en zien wij dingen die wij zelf hebben beleefd of misschien later nog zullen meemaken. Natuurlijk wel op een andere manier. Op het toneel blijft het immers spel. Maar toch een spel waarover je moet nadenken.

Wat vind je bijvoorbeeld van het gedrag van brigadier Hopkins en agent Higginbottom? Zij doen hun plicht tot het uiterste. Het is hun taak de wet en het gezag te handhaven. Wet is wet en bevel is bevel. Zelf mogen ze geen enkele verantwoordelijkheid nemen.

Het is verboden zonder papieren rond te lopen, dus wordt Luke gearresteerd. Dat hij zijn papieren op het slagveld is verloren doet verder niet terzake. Wet is wet. En waar haalt de brigadier het recht vandaan de voorstelling van de reizende toneelspelers te onderbreken? Misschien vond het publiek het wel prachtig. Maar het publiek heeft niets te vertellen. De brigadier is belast met het uitoefenen van het gezag en hij vond de voorstelling aanstootgevend. En wet is wet.

Waarom moet Luke zoals tienduizenden andere jonge mensen vechten in een gruwelijke oorlog? Wie is er verantwoordelijk voor al die oorlogen waarin beide partijen hun plicht doen en vechten voor „vorst en vaderland”? In oorlogen moeten mensen elkaar doden, want bevel is bevel en soldaten hebben niets te vertellen. Zelfs de Engelse prins en de Franse prinses moeten met elkaar trouwen op bevel van hun vader, want ook koningskinderen hebben niets te vertellen.

De jonge mensen verzetten zich tegen dit optreden van het gezag.

De koningskinderen weigeren om uit politieke redenen met elkaar te trouwen en na een paar jaar te gaan scheiden, omdat de oorlog weer moet beginnen.

Voor al bij Luke gaan na de veldslag de ogen open. Hij zweert op niemands bevel de oorlog ooit weer in te gaan. Ook geeft hij duidelijk blijk van zijn afkeer voor het schone-schijn-toneel dat niets met het werkelijke leven te maken heeft.

Luke en de andere jongeren hebben geen enkel ontzag voor mensen die kunnen bevelen omdat zij machtig zijn, die vriendelijk zijn zolang iedereen doet wat er bevolen wordt, maar die je ontslaan, opsluiten of straffen zodra je het niet met ze eens bent en je eigen mening geeft.

De jonge generatie in „Hoog spel” kent nauwelijks enig standverschil. De ouderen wel. Zij weten hun plaats. De koningen voelen zich oppermachtig en de oudere toneelspelers durven alleen eerbiedig de troon te benaderen. De jonge mensen zijn zichzelf tegenover elkaar: de prinses

kust Luke en de prins vindt het heerlijk om Luke's vriendinnetje te omhelzen. Er ontstaat een verrukkelijk „kusfeest” waarin alle jongeren gelijk zijn en dat pas verstoord wordt als pa-koning om de hoek verschijnt en de toneelwedstrijd een aanvang neemt.

In „Hoog spel of de soldaat die toneelspeler werd” volgen de verschillende stemmingen elkaar soms razendvlug op: het ene ogenblik een uitbundig plezier, dan weer een gruwelijke ernst. Agent Higginbottom doet de meest komische en stomme dingen. Maar het volgende ogenblik moet de zaal doodstil kunnen luisteren naar de ballade van Luke die zingt over de ellende van de oorlog.

Zo'n vlugge wisseling van sfeer komt in het stuk vaker voor. Het publiek moet vanuit een lach plotseling weer stil kunnen zijn. Ook de taferelen veranderen vlot na elkaar. Eerst kijken we naar de repeterende toneelspelers. Plotse-ling verrijst op dezelfde plaats de dorpsgevangenis. Dan zitten we ineens op volle zee en komen in Frankrijk aan. Misschien is het nieuw voor jullie dat tussen de tekst de spelers ook liedjes zingen. Maar die liedjes hebben iets te maken met wat er gespeeld wordt. Meestal bevatten ze commentaar op wat je gezien hebt en zijn ze bedoeld om even na te denken over al die dingen die op het toneel en in ons leven gebeuren.

Albert van der Baan.

Hoog spel
of de soldaat die toneelspeler werd
van John Arden en Margaretta d'Arcy.
Nederlandse bewerking: Hugo Heinen.

de soldaat:
Luke Dries Smits

de reizende toneelspelers:
mijnheer Croke Ton van Otterloo
mevrouw Croke Fien Berghegge
de clown Kees Waterbeek
William Cees Wijn
Esmeralda Ilona van Wijk

de politie:
brigadier Hopkins Edgar Danz
agent Higginbottom Ton Grosfeld
mevrouw Higginbottom Wilma van Klaveren

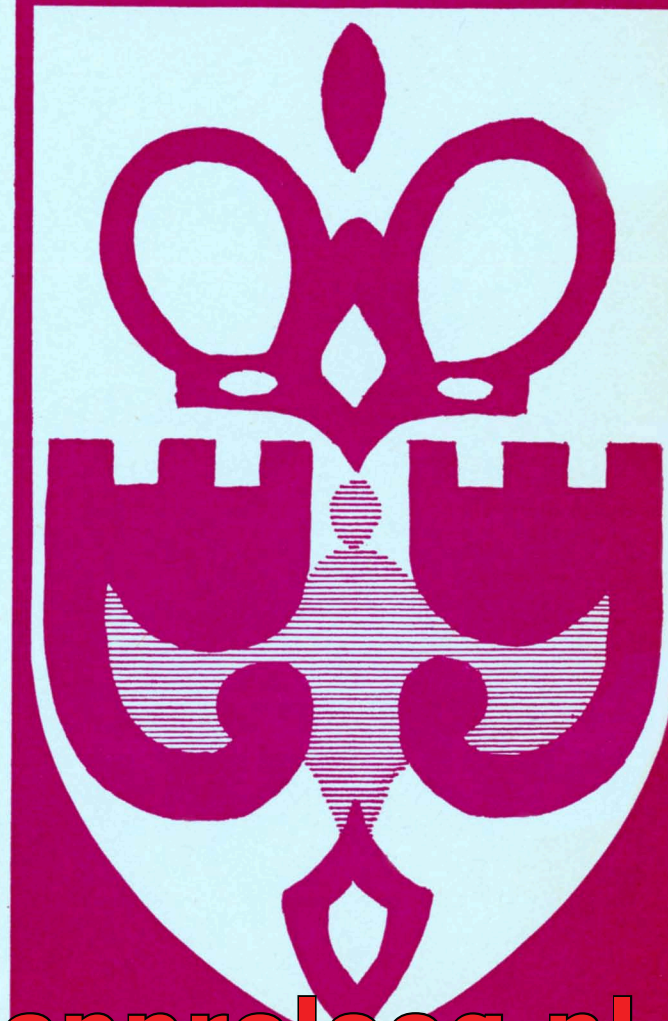
het Engelse hof:
koning Ton Grosfeld (d)
prins Jaap van Donselaar
page Marian Klaren

het Franse hof:
officier Ton Grosfeld (d)
aktrice, madame Zénobie Wilma van Klaveren (d)
akteur, monsieur Hercule Kees Waterbeek (d)
koning Kees Waterbeek (d)
prinses Marian Klaren (d)

regie Jurg Molenaar
dekor en kostuums Else Bongers
muziek Jean Lambrechts
beweging Vera Bergman
regie-assistent Cees Wijn
kleedster/souffleuse Jeannette van Aalen
inspiciënten Theo van der Hoorn
Jan de Rooy

uitvoering dekor Fa. Dix
uitvoering kostuums atelier L. de Wilde

uitvoering maskers van Lisette van Meeteren
clown en Esmeralda Bea van Mesdag
uitvoering overige maskers
en sieraden

De begeleiding

Het werk van "Proloog" is niet alleen gericht op het uitbrengen van toneelproducties met een zo hoog mogelijk artistiek gehalte. Wij zijn een vormingsgezelschap. Bij de keuze van de stukken en hun realisatie zullen wij dus ook rekening moeten houden met de pedagogische aspecten. Taak van alle vorming en opvoeding is de jonge mens voor te bereiden op zijn individuele plaats in de wereld van morgen. Essentieel hierbij is een groeiend inzicht in mens en wereld, met het heden als uitgangspunt en het oog gericht op de toekomst. Dit betekent dat wij als vormingsgezelschap eigentijdse stukken moeten kiezen of althans stukken met zoveel mogelijk eigentijdse elementen, waarbij het stuk voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs niet alleen moet aansluiten bij de leefwereld van de 13-14 jarige, maar hem daarnaast moet confronteren met een hem nog onbekende belevingswereld. Door deze spanningsverhouding is een proces van vorming mogelijk. Dit vereist steeds een bezinning op de leefwereld van deze groep en zijn relatie met de eigen tijd.

Van een opgesloten zijn in het eigen ik evolueert de mens tot een wezen dat funktioneert in een steeds grotere sociale ruimte. Ook in historisch perspectief zien wij dat de leefwereld van de mens steeds groter wordt en hij zich op steeds jongere leeftijd interesseert voor mens en wereld. Dit is geen vanzelfsprekend proces dat inherent is aan de menselijke evolutie, maar een proces dat op gang komt door de eisen die nieuwe maatschappijstructuren aan de mens stellen. De opvoedende in-

stanties die dit proces niet onderkennen vormen de mens tot een wereldvreemd individu dat in feite niet in staat is menswaardig te leven.

Toneel zien wij in dit verband als een middel dat gebruikt kan worden bij het vormingsproces en dat naast een spel waaraan men plezier beleeft ook een bezinning betekent op mens en wereld. Wil er inderdaad sprake zijn van deze vormende waarde dan mag een bezoek aan een voorstelling niet blijven steken in het tot niets verplichtende uitstapje. Een bredere integratie is echter pas mogelijk indien in ruime mate aandacht wordt besteed aan de begeleiding.

Daar een vooraf uitvoerig behandelen en analyseren van de thema's in "Hoog Spel" remmend zou werken op de spontane beleving en ieder creatief zelf denken in de kiem zou smoren willen wij U voorstellen deze begeleiding te splitsen in voor- en nabespreking.

Een klassikaal doornemen van de tekst van het programma, hier en daar, naar Uw eigen inzicht, wat aangevuld met gegevens uit deze brochure zal aan de leerlingen voldoende achtergrondinformatie geven om het stuk actief en met meer interesse en plezier te volgen. Wij vinden het van belang dat U de jeugdige toeschouwers vertelt dat hun actieve belangstelling van grote invloed is op het verloop van de voorstelling.

Toneel is geen film of T. V. stuk waarin de acteurs onberoerd blijven door de reacties van het publiek. Het is een levend gebeuren dat spelend ontstaat en waarin acteurs en publiek elkaar binnen dezelfde ruimte beïnvloeden. Zo zal bijvoorbeeld een door het spel opgeroepen spanning die door de zaal intensief wordt meebelevd, de spanning op het to

neel weer vergroten. Een voorstelling ontleent een deel van zijn kwaliteit aan dit samenspel tussen publiek en acteurs. Wanneer het publiek, of een klein gedeelte hiervan, zich "buitenspel" plaatst door bijvoorbeeld hardop commentaar te geven of niet gekoncentreerd te kijken, dan beïnvloedt dit op een negatieve manier de sfeer van het hele toneelgebeuren. Het is dus geen loze kreet als wij benadrukken dat ook de toeschouwers op hun manier actief moeten meespelen door adequaat te reageren. Pas dan kan er sprake zijn van een werkelijke toneelbelevens.

Het lijkt ons wel noodzakelijk dat U na de voorstelling op een en ander nader ingaat omdat de situaties in het stuk zeker vragen kunnen oproepen die intensieve begeleiding nodig hebben. Wij hebben geprobeerd in de brochure een aantal suggesties te geven die U misschien kunt gebruiken bij deze nabespreking. Ter illustratie zijn verschillende tekstfragmenten verwerkt of wordt er verwezen naar het grammofoonplaatje. De volledige tekst van dit plaatje is achter in deze brochure opgenomen.

"Hoog Spel"

Wij geloven dat 't traditionele kindertoneel dat nog niet zo lang geleden ook voor 13-14 jarigen werd gespeeld, nu voor zelfs nog jongere kinderen, ongeschikt is geworden. Niet alleen omdat sommige het duidelijk afwijzen maar vooral omdat het een onderschatting betekent van de beleveniswereld van het kind. Een 13-14 jarige is in deze tijd, zowel emotioneel als verstandelijk een wezenlijk ander mens dan een kind van dezelfde leeftijd in 1950. Zo zal het hedendaagse jeugdige publiek zich zeker betrokken voelen bij de onderwerpen die in "Hoog Spel" aan de orde komen. Oorlog en dienstplicht, orde en anarchie, jongeren kontra de gevestigde maatschappij en kontra machtsmisbruik zijn essentiële problemen in onze maatschappij. Deze moeilijke thema's heeft de hedendaagse Engelse auteur John Arden verwerkt in eenvoudige situaties die voor ieder begrijpelijk zijn en zonder dat hij een eenzijdig appèl doet op de intellectuele vermogens van het kind. Toneel is eveneens een lieflijke en emotionele ervaring. Ook op dit vlak sluit het stuk aan bij het ontwikkelingsniveau van de leerlingen van de eerste en tweede klassen van het voortgezet onderwijs. Naast een grote dosis spelplezier is het stuk rijk aan humor en spanning. Door de kleurige kostuums, de belichting, de beweging, de muziek er het grote aantal liedjes is "Hoog Spel" bovendien een spektakulair gebeuren dat men geboeid kan ondergaan.

Oppervlakkig gezien is het zomaar een leuk stuk, dat opgebouwd is uit eenvoudige situaties en een amusant verhaal.

Na het openingsliedje begint "Hoog Spel" met een stukje "toneel op het toneel". Wij zien een

voorstelling van een groepje reizende toneel-
spelers die een stuk spelen over St. Joris en
de draak. Hun optreden wordt verboden door
een woedende brigadier. Deze vindt het ver-
toonde onbehoorlijk en "misschien zitten er
wel kinderen in de zaal". Een van de acteurs
wordt ingerekend en de overige worden het
dorp uitgezet. Luke, een zwervende soldaat,
heeft het tafereel op een afstand gevolgd en
bemoeit zich met het voorval. Ook hij komt op
hardhandige wijze in aanraking met het ge-
zag omdat hij eerlijk zijn mening geeft en bo-
vendien nog zijn paspoort in de veldslag heeft
verloren. Geholpen door een van de jonge ak-
trices weet hij door een list weer te ontsnap-
pen en sluit zich als inspiciënt * bij het
groepje aan. De gearresteerde akteur wordt
op last van de Engelse koning vrijgelaten.

De oorlog met Frankrijk is ten einde en de
Engelse prins en de Franse prinses zullen, op
last van hun vaders, in Parijs met elkaar in
het huwelijk treden. Het groepje toneel-
spelers wordt, na een selektiewedstrijd, naar
Frankrijk gezonden om hun land ter ere van
dit politieke huwelijk te vertegenwoordigen.
Hun voorstelling dreigt daar echter in het
water te vallen door de listen van de jaloerse
Franse toneelspelers en door het optreden
van de Engelse brigadier die het groepje nog
steeds achtervolgt.

Het is tenslotte Luke die door zijn vindingrijk
geïmproviseerd spel toch de uitgeloopte prijs
weet te bemachtigen.

En zoals de meeste sprookjesachtige ver-
halen, eindigt ook dit bijzonder positief.
De reizende toneelspelers worden bevoor-

* technische medewerker die zorg draagt voor
de opbouw van de dekors, de belichting en
geluiden.

derd tot hofgezelschap;

Wij zijn nu de spelers van het hof
geen zorgen meer voor later.
Al zijn we artistiek een sof
we verdienen geld als water.

Luke heeft in een van de aktrices zijn vrien-
dinnetje voor het leven gevonden en begint
eigen toneelgroepje;

Wij gaan wat zwerven met z'n twee
en hier en daar wat spelen,
maar dan alleen voor ons plezier
de rest kan ons niet schelen.

Ook de Engelse Prins en de Franse prinses
hebben elkaar in de ogen gekeken en weigeren
om uit politieke gronden met elkaar te trou-
wen en na een paar jaar weer te scheiden om-
dat de oorlog weer moet beginnen. Zij trouwen
uit liefde en willen nooit meer oorlog;

Wij willen nooit meer oorlog hier
vergeten het verleden.
Wij sluiten in Londen een verbond
om wille van de vrede.

(fragmenten uit het slotlied "Wij
gaan allemaal naar Londen")

Binnen dit eenvoudige, enigszins historisch
getinte verhaal, heeft John Arden situaties
verwerkt die bij nadere beschouwing niets met
het verleden maar alles met de eigen tijd te
maken hebben.

Het centrale konflikt

Op het eerste gezicht is "Hoog Spel" opge-
bouwd uit een aantal konflikten die ontstaan
tussen de duidelijk waarneembare groepen:
de toneelspelers, de politie, het Engelse hof
en tenslotte het Franse hof.

Maar als wij de belangrijkste thema's van het stuk willen bekijken dan is een andere indeling meer ter zake: namelijk de jonge generatie versus de gevestigde orde en versus de ouderen die deze orde hebben geaksepteerd. Deze jongeren zijn geen brutale leeglopers die alleen maar agiteren, maar zij verzetten zich spontaan tegen maatschappelijke structuren en maatschappelijke mechanismen die zij als een onrecht ervaren. Zij verzetten zich bijvoorbeeld tegen de oorlog en vooral tegen een maatschappij die opgebouwd is uit machtsposities.

Natuurlijk zien ook de ouderen soms het onjuiste van sommige maatschappelijke situaties in, maar uit een gevoel van machteloosheid en vaak ook uit eigenbelang aksepteren zij de bestaande toestanden en berusten in het onrecht dat nu eenmaal in deze wereld bestaat. De jongeren plegen verzet en aksepteren de eventuele konsekwenties.

Het kitsch-toneel

Laarzen aan, zwaai de rapier,
maskers voor, zwier je mantel.

Lach en huil en stampvoet
op het wankel plankier: *
alles bordpapier en linnen met
scharnieren aan elkaar. **

Al wat echt lijkt is bedrog hier:
't is maar spel en toch is 't waar.

(openingslied fragment 1 op de
plaat)

De laatste regel bevat de essentie van ieder toneel: een spel dat in gekoncentreerde vorm iets meedeelt over mensen en over menselijke situaties. Toneel dat niets met deze werkelijkheid heeft te maken is kitsch. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het toneelstuk over

St. Joris dat de reizende toneelspelers op het repertoire hebben.

koning:

Er is maar één middel, is mij gezegd
om de dreiging van de draak te keren:
hem het dierbaarste wat ik heb te offeren
als een uitgelezen lekkernij:
en dat, mijn teerbemide kind
- hoe naar ik het voor je vind -
het spijt me: dat ben jij.

prinses:

Welk een lot is mij beschoren!
O vader, was ik maar nooit geboren!

Dit soort ouderwets toneel dat ten tonele wordt gevoerd met ekstatische gebaren en met een pathetisch vibrerende stem, werkt even op de lachspieren maar zal verder niet lang kunnen boeien. De reacties van de personages hebben niets met een menselijke werkelijkheid te maken. Een vader die gedwongen wordt zijn dochter te offeren zal andere emoties hebben dan uit deze tekst blijkt. Ook de prinses reageert te ridikuul om geloofwaardig te zijn. Het kitsch-toneel wordt inde scènes waarin wij het reizende toneelgezelschap aan het werk zien op scherpe wijze aan de kaak gesteld. Luke en ook de jonge acteurs zijn het niet eens met deze manier van toneelspelen die alleen maar op uiterlijk vertoon gericht is,

* vroeger speelde men toneel in de openlucht op een met planken opgebouwde verhoging.

** de dekorvakken worden met scharnieren aan elkaar verbonden. Op de plaats van de pen zit echter een aan de kop omgebogen spijker die gemakkelijk verwijderd kan worden. Zo is het dekor vlug uitneembaar.

maar toch door de oudere acteurs met zoveel poeha's omgeven wordt alsof er op aarde niets verhevener bestaat.

Clown : ... dan komt ie zo binnen. .
dan kunnen ze aan het hof ook
nog eens lachen.

Croke : Dit is een Klassiek Versdrama,
dit is een Kunstwerk.
Er mag helemaal niet gelachen
worden.

Esmeralda : Waarom niet?

William : Ja, waarom eigenlijk niet?

Mrs. Croke : Daarom niet.

De onwaarachtigheid van het spel van de reizende toneelspelers wordt des te duidelijker doordat wij het kunnen vergelijken met de "normale toneelscènes" van de Proloog-acteurs waarin personages optreden met menselijke reacties en waarin de situaties verwijzen naar de werkelijkheid.

De censuur

De jongeren zijn het oneens met het belachelijke optreden van de brigadier, die zich ook in onze ogen ontpopt tot een zedelijkheidsapostel en tot een dienstklopper. Hij onderbreekt de voorstelling van de reizende toneelspelers omdat hij het vertoende in strijd acht met de goede zeden en het ongeschikt vindt voor het jeugdige publiek.

"Tweemaal liefst is het woord "broek" gevallen en beide keren werd het voorwerp-in-kwestie uitgetrokken: tot schending van de openbare eerbaarheid.

Kan mij niet schelen wat jullie er in Londen doorkrijgen, hier in de provincie staan wij dat soort dingen niet toe "

(gedeelte van fragment 2)

Voor het woord "broek" kunnen we natuurlijk ook andere woorden, handelingen of ideeën invullen. De kern van de zaak is dat de overheid of een ander gezag meent toezicht te kunnen houden op bepaalde uitingen en meningen van burgers of ondergeschikten en bij voorbaat of naderhand kan verbieden wat niet met haar inzichten strookt. Dit betekent dat het gezag zelf bepaalt wat wel en wat niet toelaatbaar is en zijn mening algemeen bindend verklaart zonder rekening te kunnen houden met het inzicht van andere personen of groepen. Deze toestand kan tot belachelijke situaties leiden. Herhaaldelijk komt het nog voor dat een burgemeester een toneelstuk in zijn gemeente verbiedt omdat hij meent dat dit aanstootgevend is of de openbare orde in gevaar brengt. Zijn persoonlijke mening is hierbij maatstaf. Zo ook bij onze brigadier, die voor wat zijn gevoel voor de goede zeden een tiental jaren achterloopt en een vertoning verbiedt waaraan het publiek zich niet in de minste mate heeft geërgerd. Met de mening van het publiek kan echter geen rekening worden gehouden.

Brigadier : ... Deze (de acteur William) kun je inrekenen. Higginbottom, sla 'm in de boeien -akuut! Nou, nog iemand anders behoefte aan een overtuigend argument? Of doen jullie wat ik zeg en smeren hem met de hele santekraam!

Croke : Jawel, brigadier, 't zal gebeuren. U zult geen last meer van ons hebben, we gaan rustig weg allemaal. Opschieten mensen, laten we geen tijd verliezen.

Esmeralda : Maar hoe moet dat nou met die arme William?

William : Hee, ja, da's waar. Hoe moet dat met mij?

Croke : M'n beste William, je was grof, heel grof inde mond tegen meneer de Brigadier, onverstandig, beste jongen. We kunnen natuurlijk niets doen, dat begrijp je. We kunnen ons toch niet allemaal laten oppakken?

Esmeralda : Natuurlijk kan dat wel - waarom niet?

De jongeren, William en Esmeralda, protesteren tegen het onredelijke optreden van de brigadier, die alle discussie hierover weigert. Discussie met hem (het gezag) zou trouwens weinig zinvol zijn. In laatste instantie beschikt hij immers over machtsmiddelen waarmee hij toch zijn mening kan opdringen. Croke, als een van de ouderen, slikt zijn gedrag. Verzet zou zijn eigenbelang schaden. De toneelspelers blazen de aftocht met een "Stop de show", (fragment 3)

Plicht en onmenselijkheid

In onze maatschappij wordt ieders gedrag voor een groot gedeelte bepaald door de sociale positie die hij inneemt. Een bepaalde plaats in de maatschappij dwingt tot een bepaald gedrag. De beide agenten doen niets anders dan hun plicht. Zelf mogen ze geen enkele verantwoordelijkheid nemen en ze kunnen zich door niets anders laten leiden dan door de wet en door hun voorschriften. Rekening houden met omstandigheden of met

menselijke factoren valt strikt genomen buiten hun bevoegdheid en is gereserveerd voor de rechterlijke macht. Zo zien de brigadier en zijn agent zich genoodzaakt de soldaat Luke te arresteren omdat deze geen legitimatiepapieren kan tonen.

(fragment 4 en 5). Dat hij zijn papieren op het slagveld is kwijtgeraakt en niet in staat is om zich na alle ellende van de oorlog nog druk te maken over een stuk papier doet verder niets terzake. Volgens de rechtlijnige voorschriften van het instructieboekje is iemand zonder papieren een landloper. Het niet arresteren van een landloper zou een verzuimen van hun plicht betekenen. Ook de koning heeft plichten. De maatschappij verwacht van hem dat hij de belangen van de staat behartigt. De Engelse en de Franse koning worden, evenmin als de agenten, afgeschilderd als gewetenloze schurken. Het is naar hun inzicht in het belang van de staat dat de koningskinderen met elkaar trouwen om zo een paar jaar vrede mogelijk te maken. Ook de oorlog wordt gevoerd in staatsbelang.

Maar de jongeren verzetten zich tegen deze gang van zaken. Hun verzet kan alleen maar bestaan uit een persoonlijke weigering aan alles mee te werken dat met een oorlog te maken heeft. Het is de enige bijdrage die zij als enkelingen kunnen geven aan het behoud van een vrede.

De prins en prinses bekennen elkaar hun liefde en laten zich door geen vaderlijke wet of belang van de staat meer manipuleren. Luke is in het hele stuk steeds bezig met het probleem van de oorlog waarvan tienduizenden, ondanks alle staatsbelangen, toch het onschuldig slachtoffer worden. Hij ervaart het als onmenselijk dat hij in de oorlog geduceerd wordt tot een willoos ding: een pion

in een spel waarvan hij de regels niet kent. Hij weigert de oorlog ooit weer in te gaan.

De kleinburgerlijkheid

Indien wetten, regels en fatsoensnormen niet steeds op hun geldigheid en waarde worden getoetst, is het gevaar van verstarring, door een klakkeloos aksepteran van wat nu eenmaal hoort en voorschrift is, niet denkbeeldig. Maar regels en normen hebben de kwalijke eigenschap ook diegenen die twijfelen aan de geldigheid met hun ingebouwde sankties te treffen. Het is daarom veiliger de algemeen geldende regels maar klakkeloos te aksepteran, te verstarren en alles wat afwijkt van de eigen opvattingen, uit zelf-bescherming, niet te tolereren of, in het gunstigste geval, zich er afzijdig van te houden. Dat Luke tijdens zijn arrestatie door de politie systematisch in elkaar wordt geslagen (fragment 5) en ook de spelers de nodige scheldwoorden naar het hoofd worden geslingerd, is kwalijk, maar wij kunnen het de brigadier en zijn agent nauwelijks kwalijk nemen.

Velen worden agressief tegen mensen die zich afwijkend gedragen. Het is moeilijk om steeds begrip op te brengen voor mensen met andere ideeën en met een andere manier van leven.

Agent Higginbottom en zijn vrouw zijn het proto-type van de kleinburger wiens blikveld niet verder reikt dan eigen huis en haard en die zich met andere problemen niet wenst in te laten.

"Wij hebben steeds een rein geweten
als er ooit iets fout mocht gaan
- want wij hebben thuis gezeten,
hebben nergens boodschap aan! "

(en fragment 6)

Vanuit het standpunt van de Higginbottoms is hun sociale positie ook te gering om ergens tegen te kunnen protesteren. Zij zijn bang voor de konsekwenties die daaruit kunnen voortvloeien. Ze knikken liever ja en amen en zijn blij dat ze tenminste enige zekerheid hebben.

De macht

De onderlinge verhoudingen van de ouderen worden eveneens bepaald door de sociale positie die ieder van hen binnen een groter geheel inneemt. Hoe hoger men geplaatst is des te meer beschikt men over machtsmiddelen om de ander naar zijn wensen te dirigeren en zijn gedrag te bepalen. Ieder verzet tegen hen die met macht bekleed zijn betekent "hoog spel" spelen omdat men het risico loopt door sankties getroffen te worden. De ouderen weten dan ook een gedrag te ontplooien waardoor zij de minste klappen krijgen. Zij leggen zich neer bij de situatie maar zo zal er natuurlijk nooit iets veranderen.

Voor Mr. Croke, de baas van het reizende toneelgezelschapje, is hierin een ware meester. Binnen zijn eigen groep is hij de autoriteit zelf. Hij vindt het vanzelfsprekend dat hij de mooiste rollen speelt en een meester is in zijn onaantastbare kunst. Tegenspraak wordt niet op prijs gesteld. Maar kruipend en buigend geeft hij iedereen gelijk, die op dat moment meer macht bezit dan hijzelf. Hij pakt zijn biezen voor de brigadier en geeft de Engelse koning zonder meer gelijk als hij te weinig geld ontvangt voor de overtocht naar Frankrijk. De koningen, zich bewust van hun macht, vinden het vanzelfsprekend dat ieder een eerbiedige houding aanneemt en hen absoluut gehoorzaamt.

Voor de jongeren zijn geld, beroep of ouderdom geen redenen om zonder meer te gehoorzamen of in hun uiterlijk gedrag een bepaalde eerbied ten toon te spreiden. Zij spelen het hoge spel en zeggen iedereen, ongeacht zijn sociale positie, onverbloemd de waarheid of weigeren heel eenvoudig zinloze bevelen op te volgen.

Het feit dat de Franse koning voor zijn eigen toneelgezelschap een stuk schrijft dat in de door hem uitgeschreven toneelwedstrijd zal meedingen roept bij Luke de nodige protesten op.

Luke : Dat stinkt opvallend naar oplichterij .

Koning : Zei iemand wat? Er is een man in dit vertrek die wij nog niet hebben opgemerkt. Wie is hij en waarom is hij hier aanwezig?

Luke : Ik ben blijkbaar overduidelijk vergeten. Ik stond een beetje achteraan en was totaal onzichtbaar. Niettemin ben ik hier nog steeds.

Aktrice : Deze gentleman, monseigneur, is de Engelse... toneelmeester.

Koning : Oh mais alors - geen acteur! Hij is een handwerksman, een handarbeider - hij hoort hier helemaal niet, pas du tout!

Esmeralda : Hij heeft het volste recht om hier te zijn. Als hij er niet geweest was dan stonden we hier niet in Parijs.

Koning : Mademoiselle, bent U misschien demokraat?

Esmeralda : , nee - ik heb gewoon een fatsoenlijk beroep. Wij hebben ons

eigen stuk meegebracht en we gaan het spelen zoals het er staat - of U dat nou leuk vindt of niet, dat is úw zaak.

Als de koning informeert naar het plotselinge optreden van de brigadier en zijn rol in het stuk, grijpt Luke deze gelegenheid aan om duidelijk zijn mening te geven over de gevoerde oorlog:

Luke : U moet het hem niet kwalijk nemen, majesteit. Hij voerde orders uit. Hij wist niet beter. Hij was een werktuig van een koning, zoals alle soldaten werktuigen waren, ginds op het slagveld, willoos als slachtvee, omdat orders orders zijn. En orders moeten worden opgevolgd. Maar ik heb in Vlaanderen een besluit genomen, om daar niet meer aan mee te doen, om niet meer te gehoorzamen, om niet meer te doden, nooit meer, wat er ook gebeurt.

Ook de koningskinderen volgen niet meer klakkeloos de bevelen van hun vader op. Zij weigeren zich te laten gebruiken in een politiek schaakspel, (fragment 7).

De onderlinge relatie tussen deze jongeren wordt nauwelijks bepaald door rang of stand. En alleen tussen hen is een verrukkelijke kusfeest, waarin alle sociale scheidsmuren zijn geslecht, mogelijk, (fragment 8).

De vormgeving

De thema's die het stuk aansnijdt zijn alle een discussie waard, temeer daar deze "fun-

damenten van de maatschappij" door de jongeren inderdaad aan felle kritiek worden onderworpen.

Arden wil echter niet dat de toeschouwer kritiekloos zijn visie of de visie van wie dan ook in het stuk, overneemt. Daartoe maakt hij gebruik van zogenaamde "vervreemdings-effecten". Het is vooral Bertold Brecht geweest die grote aandacht heeft besteed aan het belang en de konstruktie van het vervreemdingsprincipe.

Brecht die met zijn theater aanvallen lanceerde op de kapitalistische maatschappij, was van mening dat de toeschouwers zich nooit mochten identificeren met de personages op het toneel, omdat bij identifikatie men de mening van een van de personages overneemt. Ook Brecht vond het van belang dat het publiek zelf nadacht en zelf een standpunt bepaalde over de situaties waarmee men op het toneel werd gekonfronteerd. Arden heeft "Hoog Spel" zo geschreven dat er geen totale vervreemding optreedt, maar wel worden de toeschouwers herhaaldelijk wakker geschud uit de illusie en gedwongen na te denken over datgene wat op het toneel gebeurt. Dit effect bereikt Arden op verschillende manieren:

- De toeschouwer blijft zich steeds bewust naar een "spel" te kijken.
"Het geweldige van de voorstelling vond ik dat de spelers niet probeerden alles zo echt mogelijk te doen lijken. Je kon duidelijk zien dat ze speelden", aldus een leerlinge van een tweede klas H.A. V.O.
- In het stuk zijn een groot aantal liedjes opgenomen. Zodra de spelers beginnen te zingen wordt de werkelijkheidsillusie ver-

stoord. Doorgaans wordt in de liedjes commentaar gegeven op het gebeuren en dragen ze bij tot een beter inzicht in de situatie:

De Engelse brigadier achtervolgt "de misdadiger" Luke tot in Frankrijk. De brigadier doet daarmee tot het uiterste zijn plicht. De Franse officier mag echter niet tolereren dat een Engelse officier van politie zich bemoeit met binnenlandse aangelegenheden en ziet zich genoodzaakt de brigadier te arresteren. Deze situatie wordt in het officiersduet doorgelicht.

- Franse off. : Een Franse officier denkt alleen maar aan zijn plicht hij heeft een zware taak en die neemt-ie niet te licht -Bij alles wat-ie doet en alles wat-ie laat denkt een Franse officier aan de belangen van de staat.
- Brigadier : Een Engels officier zorgt voor orde en voor rust hij is zich van zijn zware taak bewust - Hij is voortdurend voor zijn koning in de weer en gaat dan desnoods als een dolleman tekeer.
- Samen : Ja, wordt er ergens ongeregeldeheid gemeld dan is een officier niet afkerig van geweld. Hij aarzelt geen moment, maar trekt direkt zijn gummilat en hij slaat het oproer neer en dat is dat.
Ja dan mépt-ie er op los met vaste hand
- ook die hand slaat slechts voor vorst en vaderland.

Het stuk is opgebouwd uit een serie taferelen die elkaar vrij snel opvolgen. Ook de toeschouwer moet zich telkens opnieuw oriënteren.

"Hoog Spel" begint met de voorstelling van de reizende toneelspelers. Plotseling verrijst op dezelfde plaats de dorpsgevangenis. Vanuit het Engelse hof steken we Het Kanaal over en komen in Frankrijk. Een dergelijke wisseling van taferelen vraagt van de toeschouwer dat hij telkens opnieuw zijn gedachten ordent om te kunnen bepalen hoe het verloop van de handeling is. Ook de wisseling van de dekors, die nodig zijn met het veranderen van een tafereel, gebeurt op bijzonder nuchtere wijze voor de ogen van de toeschouwers, die zich op dat moment ongetwijfeld weer realiseren dat zij naar "spel" kijken en niet naar een imitatie van de werkelijkheid. Zij zien een spel dat binnen zijn eigen vorm(en) op een gekoncentreerde en verhevigde wijze elementen van de werkelijkheid bevat. Wij hopen dat de toeschouwers hiervoor open staan.

Albert van der Baan

Fragment 1

"Zon en maan en sterrenhemel"

Zon en maan en sterrenhemel
Tamboerijn, trom en trompet.
Gier'ge vorsten, fiere schurken
een valse dame en een kuise slet.
Laarzen aan, zwaai de rapier,
maskers voor, zwier je mantel.
Lach en huil, en dans en stampvoet
op het wankele plankier:
alles is bordpapier en linnen,
met scharnieren aan elkaar.
Al wat echt lijkt is bedrog hier:
't is maar spel en toch is 't waar.

Fragment 2

Brig : Okee, nou is het genoeg. Dat is nu de tweede keer in deze afschuwelijke voorstelling dat er een onzedelijk en afstotelijk gedrag plaatsvindt. Ik heb het genoteerd, het staat in m'n boekje, het is wettig en overtuigend bewezen. Twéemaal liefst is het woord "broek" gevallen en beide keren werd het voorwerp-in-kwestie uitgetrokken: tot schending van de openbare eerbaarheid. Kan me niet schelen wat jullie er in Londen doorkrijgen - hier staan wij dat soort dingen niet toe. Stop de show onmiddellijk, en scheer je weg uit deze plaats.

Fragment 3

"STOP DE SHOW"

Stop de show!
dit is geen plaats voor lanterfanter.
Stop de show!
't Applaus is mat
onze drank gejat
wij gaan nooit in bad
hebben nooit geld zat
en onze grappen zijn zo plat als onze beurs - STOP DE SHOW -

Fragment 4

brig. : En jij daar! Wat voer je uit, wie ben je?
Luke : Een soldaat van de koning - 'k heb genoeg van heldenmoed: van het veld van eer
keer ik weer, en voorgoed.
brig. Dat gerijm en geslijm ben ik nou zat voor vanmiddag. Ga door, geef details, informatie.

Luke : "Ballade van de oorlog"

Ik was toegevoegd aan de adjudant in het tweede Bataljon van het Drieëntwintigste Regiment, anders bekend als de Recht-door-zee-fuseliers de Recht-voor-z'n-raap-grenadiers,

de IJzervreters, de Wijzerweters, de Koninklijke keurtroepen, de-tanden-op-elkaar-en-geen-gezeur-troepen.

Voorts ben ik de enige overlevende van de rampzalige veldtocht - naar de Lage Landen - tegen de Fransen - vorig jaar - weet U nog? Maar al wat we zagen geen Fransen. Wel koorts, uitputting, honger en ellende, regen in stromen, land onder water.

De helft van ons was al dood en nog een kwart was er te slecht aan toe om nog een voet voor de ander te zetten.

En toen kwamen de Fransen. Paarden, infanterie, geweren. Direkt al bij de eerste charge kreeg ik een sabelhouw over m'n slaap - hier is 't litteken. Toen ik weer bijkwam lag ik in m'n bijnadooie-eentje tussen een groot veld met lijken.

Het hele Engelse leger, de halve burgerbevolking. En ook nog wat Franse soldaten en wat ongeregeld. . . .

brig. : Maar heb je papieren? Persoonsbewijs?

Luke : Bewijs? Papieren? Luister vriend, ik heb zo het een en ander meegemaakt, ik heb je het verteld hoe en waar en wat, ik dacht dat ik je zag luisteren - en nou vraag jij om papieren. Natuurlijk heb ik geen papieren!

Fragment 5

brig. : Dan ben je een landloper. Dat is verboden.

Agent : Mag niet,

brig. : En dan moet ik je verzoeken, alleen maar uit routine –

Agent : mag niet,

brig. : om een paar vraagjes te beantwoorden

Agent : verboden,

brig. : en om de politie behulpzaam te zijn –

Agent : niet toegestaan,

brig. : en tenslotte mij en mijn ondergeschikte te volgen,

Agent : niet toegestaan.

brig. : met zo weinig mogelijk ophef -

Agent : Mag niet.

brig. : naar de cel. Zo, dat is dat Higginbottom, sluit hem in.

Fragment 6

"Ballade van de burgermoraal"

Zijn er ergens moeilijkheden
is er ergens iets niet pluis:
omwille van de lieve vrede
blijven wij het liefste thuis.

Wij raken zelden in de nesten
ook al gaat er veel verkeer
wij blijven thuis dat is het beste
dat heeft ons de praktijk geleerd.

Want de rust (want de rust)
van eigen haard (van eigen haard)
is ons toch (is ons toch)
het meeste waard, (het meeste waard)
Ja de rust (ja de rust)
van eigen haard (van eigen haard)
is het schoonste (is het schoonste)
hier op aard. (hier op aard).

Fragment 7

- Prins : Om Engeland moet ik met je trouwen.
Prinses : Om Frankrijk mag ik niet van je houen –
Prins : Veel liever zou ik om een andere reden
morgen met jou in het huwelijk treden:
niét vanwege 't belang van de staat,
niét omdat ons land ermee is gebaat,
en ook niet als politiek instrument -
maar gewoon om wie en om wat je bént.
Ik trouw met je - maar op mijn vaders bevel:
voor hem is oorlog een meeslepend spel. . . .
Engelands belang dat is wat hij wil.
Prinses : Waarom blij jij Engelsman zo koel en zo kil.
Waarom kan Frankrijk je niet verwarmen.
Morgen neem je mij tot vrouw - neem mij dan nu in je armen.
Wees lief voor me - ook al zijn de kanonnen
nauwelijks uitgebulderd - al zijn wij pionnen
in een schaakspel waarvan we de regels niet kennen.

Fragment 8

"Zo'n kus"

Zo'n kus -
Zo'n kus. - -
Zo'n kus - - -
Zo'n kus, dat had ik nooit verwacht!
Zo'n kus heeft overtuigingskracht.
Zo'n kus!
Zo'n kus!
Zo'n kus van jou heeft toverkracht!
Dit is een geval van overmacht!
Zo'n kus zo'n kus zo'n kussie
maakt een eind aan de discussie!

kus kus kus kus kus
kus kus kus kus kus

Jij bent mijn prins.
Jij bent mijn prinses.
Jij bent mijn prins.
Jij bent mijn prinses.
Voor mij ben jij mijn prins.
Jij bent nu mijn prinses.
Jij bent nu mijn prins.

dus kus kus kus

Zo'n kus dat had ik nooit verwacht.
Zo'n kus daar heb ik naar gesmacht.
Zo'n kus zo'n kus zo'n kus.
Zo'n kus vervult mij met ontzag.
Zo'n kus daar ga'k voor overstag.
Zo'n kus blijft levenslang van kracht - - -
Zo'n kus zo'n kus zo'n kussie
maakt een eind aan de discussie!

Fragment 9

"Wij gaan allemaal naar Londen"

Wij zijn nu de spelers van het hof
gaan hier en daar wat spelen.
Wij sluiten in Londen een verbond
met excursie naar de Tower.
Ik neem de eerste de beste boot
ondanks die sabotage.

Wij hebben hier Hoog Spel gespeeld
en verdwijnen van de planken.
Wij gaan allemaal naar Londen.
Wij gaan allemaal naar Londen.
Het is een fenomeen
nu wil iedereen
iedereen meteen
daarheen.
Wij gaan allemaal (ja allemaal)
naar Londen.